

ВИНА ЯК УМОВА ДЕЛІКТНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КРАЇНАХ АНГЛО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ПРАВОВОЇ СІМ'І

У країнах англо-американської правової сім'ї деліктна відповідальність розглядається крізь призму економічного аналізу — як спосіб перерозподілу витрат. Як стверджується у Стенфордській філософській енциклопедії, деліктний позов у разі його задоволення дає змогу перекласти тягар збитків, яких зазнала потерпіла особа, на плечі відповідача. Однак при розгляді справи суд залишить збитки там, де вони виникли, якщо тільки не знайде достатньої підстави для їх перенесення. Така достатня підстава складається з чотирьох елементів, які називають умовами деліктної відповідальності. Ними є протиправна поведінка, шкода, причинний зв'язок і вина. Найбільш інтегративною і водночас найбільш складно-визначуваною серед цих умов є вина, яка й становить предмет даного дослідження. Метою статті є огляд і аналіз того, як вина розуміється в доктрині та практиці країн загального права.

Контекст дослідження

Уважається, що головною відмінністю, яка протиставляє одна одній системи деліктної відповідальності двох правових сімей (англо-американської та континентальної), є те що відповідні правові інститути засновані на протилежних базових принципах. Як стверджується, деліктна відповідальність у країнах цивільного права заснована на принципі «генерального делікту», у той час як загальне право постулює інститут деліктної відповідальності як систему спеціальних (партикулярних) деліктів (*particular torts*¹) [1, 621]. Проте така позиція заслуговує критичного ставлення.

Річ у тім, що серед інших спеціальних деліктів у загальному праві є так званий «делікт необережності» (the tort of negligence), що має надшироку сферу застосування. Британські судді відмічають, що «різновиди необережності є невичерпними, їх може існувати стільки ж, скільки й людських помилок» (справа *Donoghue v. Stevenson*). Учені наголошують на проблемі поглинання деліктом необережності інших спеціальних деліктів (у континентальній правовій традиції таке «поглинання» назвали б колізією загальної та спеціальної правових норм. — Б. К.) [2, 63].

Згідно з доктринальним визначенням делікту необережності в англійському праві «особа, яка внаслідок недбалості завдала шкоди іншим, може бути зобов'язана сплатити компенсацію» [3, 25]. Відповідно до Американського зводу права (American Restatement of the Law) необережність визначається як «поведінка, яка порушує стандарт, встановлений для захисту інших від необґрунтованого ризику завдання шкоди». Порівнявши ці дві дефініції з класичною формулою «генерального делікту», за якою «будь-яка шкода, неправомірно завдана особі має бути відшкодована правопорушником» (ст. ст. 1382, 1383 Цивільного кодексу Франції), ми помітимо, що всі три формулювання є над-

звичайно схожими, якщо не тотожними. Причому кожне з наведених формулювань має свою ключову позицію. Для британського варіанта такою позицією є «недбалість», для американського — «необґрунтований ризик завдання шкоди», для французького — «неправомірність». Однак ретельний аналіз цих ключових позицій наводить на думку про те, що поводитися «*неправомірно*» означає «бути *недбалим* по відношенню до інтересів оточуючих» або, що те ж саме, «піддавати оточуючих *необґрунтованому ризику завдання шкоди*». Іншими словами, усі три ключові позиції є просто різними назвами одного правового явища. Утім, навіть якщо припустити, що між формулами делікту необережності та формулою генерального делікту є деякі змістові відмінності, все одно залишається очевидним, що ці формули є рівновеликими за ступенем узагальнення (генералізації). Іншими словами, спеціальний «делікт необережності» є настільки ж узагальненим і абстрактним у своїй диспозиції, та широким у застосуванні, наскільки й «генеральний делікт» у країнах цивільного права.

З наведеного слідує, що делікт необережності в країнах загального права відіграє роль «генерального делікту». Саме тому вважаємо за доцільне аналізувати поняття вини в контексті делікту необережності.

Варто також зауважити, що в загальному праві «negligence» (необережність) має щонайменше два значення. По-перше, ця лексема може вживатися на позначення делікту необережності. По-друге, вона може означати вину як одну із умов деліктної відповідальності, за тим лише винятком, що «необережність» не охоплює умисного завдання шкоди [2, 71]. Так у юридичному словнику Блека (Black's law dictionary) концепти «вина» (*fault*) і «необережність» (*negligence*) поміщені в одній статті як синонімічні [4, 421]. Однак уживання слова «вина» («*fault*») не є загальнопоширеним у деліктному праві англо-американських країн. Натомість перевага віддається терміну «negligence», що пов'язано з пануванням так званого об'єктивного підходу до визначення вини, зміст якого буде розкрито нижче. Тут же варто лише сказати, що той правовий феномен, який в українській цивілістиці звично позначати словом «вина», у загальному праві виражається категорією «необережність» (*negligence*).

Філософське підґрунтя

Заслужовують на увагу філософські начала, на яких ґрунтується цивілістична концепція вини в країнах загального права. Так відправною точкою правового розуміння вини в англо-американських юрисдикціях є твердження про те, що вина в правовому сенсі відмінна від вини в сенсі морально-етичному. Людина не може судити іншу людину, вона може лише засуджувати її вчинки. Людина неспроможна винести моральний вирок проти правопорушника, адже моральний вирок повинен урахувати всі фактори, що вплинули на скоєння делікту. Очевидно, нікому не під силу зважити те, як уплинули на людину спадковість, виховання, оточення та безліч знакових подій її життя [2, 70]. Доволі яскраво цю думку висловив О. В. Холмс (O. W. Holmes): «Право не намагається бачити людину так, як бачить її Бог... Якщо, наприклад, хтось

народився незграбним або страждає розпорошеністю уваги і через це постійно завдає шкоди собі та іншим, то вроджені вади такої людини, безсумнівно, будуть враховані в Небесному Суді, але тут, на землі, її хиби не стають від того менш незручними чи менш шкідливими для оточуючих, аніж якби вони були вчинені умисно» [5, 108].

Відтак, судове рішення — це не моральний вирок, а функція судді — не в тому, щоб *судити* людину, а в тому, щоб сприяти зменшенню правопорушень, захищаючи суспільство від антисоціальних діянь. Іншою ціллю правосуддя у цивільних справах є відновлення попереднього становища потерпілого (компенсація). Суддя розглядається як утілення інститутів кримінальної і цивільної відповідальності, а тому повинен насамперед зважати на їх цілі.

Вина як порушення стандарту обачності

Виходячи з таких філософських начал, британські вчені наголошують, що вина — це відхилення від стандарту належної поведінки, а не психічне ставлення до вчинку [2, 71–72]. Ця ідея є визначальною для розуміння вини в країнах Загального права.

Так, Дж. Флемінг (J. G. Fleming) наполягає: «Слід виходити з того, що вина це не психічне ставлення, а радше спосіб поведінки, який не відповідає належному стандарту, що вимагається в суспільстві» [6, 105]. Як стверджує М. А. Джонс (M. A. Jones), «необережність пов'язана з деяким стандартом обачності, який мав би бути дотриманий за конкретних обставин, а також із тим, чи узгоджувалася поведінка відповідача з цим стандартом, тобто чи був він необачним» [3, 25].

Американські вчені вважають винною поведінку, що порушує стандарт, встановлений для захисту інших від безпідставного ризику завдання шкоди [7, 129].

Відтак проблема встановлення вини як елемента цивільного правопорушення (делікту) зводиться до співвіднесення поведінки відповідача із деяким належним стандартом. І в англійському, і в американському деліктному праві цей стандарт описується як «поведінка розумної людини» (*behavior of the reasonable man*) [7, 129]. Критерій полягає в тому, щоб поставити на місце відповідача гіпотетичну розумну людину і змодельовати її поведінку за таких обставин [8, 459]. Так Д. Говарс (D. Howarth) ставить контрольне запитання, відповідь на яке дає змогу розв'язати проблему вини у кожній конкретній справі: «Як поведилася б розумна людина за таких же обставин?» [9, 37].

Намагаючись відповісти на це запитання, судді та вчені висловлювали різні здогадки про характеристики «розумної людини». Зокрема, відзначалося, що розумна людина вільна як від надмірної застережливості, так і від надмірної самовпевненості (справа *Glasgow Corporation v. Muir*); розумна людина володіє загальновідомими на час вчинення дії знаннями [10, 137]; вона передбачає недбалість інших там, де досвід свідчить про поширеність останньої (справа *London Passenger Transport Board v. Upson*); вона залишається спокійною, урівноваженою і зібраною, незважаючи на несподівано виниклі обставини [3, 146] тощо.

Інші дослідники, зневірившись у можливості дати змістовне пояснення цього конструкту, стверджують, що «розумна людина — це фікція, яку суддя щоразу наповнює новим змістом стосовно кожної конкретної справи на основі свого внутрішнього переконання» [11, 169]. М. А. Джонс відмічає, що, будучи абстракцією, розумна людина може наділятися такими якостями, які рідко зустрічаються в дійсності [3, 146].

Утім, такі партикулярні судження не можуть вважатися достатніми для наукового розв'язання проблеми розумності, оскільки жодне з них не дає чіткого уявлення про той стандарт, якого вимагатиме суд у кожній конкретній ситуації.

Іншими словами, вина розглядається як невжиття тих заходів обачності, до яких вдалася б розумна людина за таких же обставин. Проте визначення критеріїв того, як саме поведилася б розумна людина у кожній конкретній справі, є чи не найскладнішим питанням усєї теорії деліктного права.

Розумна людина крізь призму економічного аналізу

Найбільш послідовний і логічно досконалий підхід до розв'язання цієї проблеми пропонується теорією економічного аналізу. На думку прихильників цієї теорії, заходи обачності є розумними, якщо вони є *раціональними*; заходи обачності є раціональними, якщо вони є *вартісно-виправданими*; заходи обачності є вартісно-виправданими, якщо їх вартість нижча від вартості імовірних збитків, зменшеної множенням на коефіцієнт імовірності їх настання.

Дж. Коулмен (J. Coleman) ілюструє це міркування за допомогою такого прикладу. Уявімо, — говорить вчений, — що ви здійснюєте діяльність, яка приносить прибуток у \$100, а ймовірна шкода становить \$90. Тепер припустимо, що єдино можливий спосіб уникнути цієї шкоди — це припинити діяльність. За інших рівних умов, нерозумно було б з вашого боку відмовитися від прибутку в \$100, щоб уникнути збитків у \$90. У такому разі відмова від прибутку не була б вартісно-виправданим заходом обачності. Тепер уявімо, що все навпаки: очікуваний прибуток — \$90, а ймовірна шкода — \$100. За таких обставин відмова від прибутку буде вартісно-виправданим заходом обачності. Ви вчините нерозумно, якщо не відмовитися від прибутку [12].

На думку економістів, такий же стандарт розумності застосовується й тоді, коли прибуток і збитки стосуються різних осіб (а не однієї, як в наведеному прикладі. — *Б. К.*). Якщо я можу позбавити вас деяких збитків шляхом вжиття заходів обачності менш вартісних, ніж ваші ймовірні збитки, то невжиття мною таких заходів обачності є нерозумним, а відтак — необережним (у значенні «винним»). — *Б. К.*). І навпаки, якщо я можу позбавити вас деяких збитків лише шляхом вжиття заходів обачності більш вартісних, ніж ваші ймовірні збитки, то невжиття мною таких заходів обачності не є нерозумним, а відтак не є необережним [12].

Найбільш вдало економічний критерій розумності сформулював американський суддя Льюїс Хенд (Learned Hand) у справі *US v. Carroll Towing Co.* Згідно з його міркуваннями, якщо позначити вартість заходів обачності через *B*, розмір збитків — *L*, а коефіцієнт імовірності — *P*, отримаємо що особа вважається винуватою, якщо вона не вжила заходів обачності в ситуації, коли $B < PL$ [13].

Базовий критерій розумності, виражений через нерівність, необхідно доповнити такими зауваженнями:

а) якщо непромірно великі витрати матимуть наслідком лише незначне зменшення ризиків, розумним буде нічого не робити, адже розумна людина зважає як ризик, так і складність його уникнення;

б) навіть коли ризик є незначним, було б необережним ігнорувати його, якщо його можна було уникнути практично без додаткових витрат.

Урахування ступеня імовірності в судовій практиці яскраво ілюструють дві англійські справи. Так, у справі *Bolton v. Stone* позивачеві було завдано шкоди через те, що в нього влучив м'ячик для крикету, який вилетів з крикетного поля відповідача на дорогу. Під час розгляду справи було встановлено, що таке траплялося досить рідко: м'ячик вилітав з поля приблизно шість разів за тридцять років. Ризик настання такої події був передбачуваним, але ймовірність того, що вона дійсно настане була дуже незначною. Палата Лордів вирішила, що відповідач не повинен нести відповідальності, оскільки за таких обставин розумним було ігнорувати такий незначний ризик.

Протилежного висновку дійшов суд у справі *Miller v. Jackson*, в якій м'ячик для крикету вилітав з крикетного поля відповідача вісім чи дев'ять разів на сезон, щоразу завдаючи шкоди власності позивача. Навіть високий паркан не перешкодив цьому, бо середина поля була розташована занадто близько. Апеляційний суд вирішив, що ризик шкоди був настільки значним, що «відповідача слід визнати необережним (тобто «винним». — Б. К.) стосовно кожного випадку, коли м'ячик вилітав і завдавав шкоди».

Варто відзначити, що розумність поведінки також залежить від тяжкості шкоди і цілей відповідача. Так, чим серйознішими можуть бути потенційні наслідки, тим значнішими мають бути заходи обачності. Стосовно цілей відповідача вважається, що суспільна корисність його діяльності може виправдати створення більших ризиків, ніж допустимі за інших обставин [3, 150–153].

Незважаючи на логічну стрункність та значний евристичний потенціал, теорія економічного аналізу, однак, не позбавлена і суттєвих вад. Ми позначимо лише одну з них, яка, на наш погляд, є найбільш значною. Так у відомій американській справі (*Grimshaw v. Ford Motor Co.*) компанія «Форд» розробила модель автомобіля економ-класу. Унаслідок особливостей економної конструкції, автомобіль займався при зіткненні із заднього боку. Під час розгляду справи було встановлено, що компанія «Форд» передбачала ймовірність займання, однак підрахувала, що дешевше буде сплатити збитки потерпілим ніж змінити конструкцію високорентабельної моделі. Суддів, що розглядали справу, приголомшило те наскільки цинічно компанія вираховувала вартість людського життя. Ця справа — яскравий приклад того, що не все можна порівняти вартісно.

Правова природа стандарту розумної людини

Визначимо тепер правову природу стандарту розумної людини. Загальноприйнято вважати цей стандарт об'єктивним [8, 459]. Однак така відповідь є неповною, допоки ми не з'ясуємо, що мається на увазі під «об'єктивністю». Вважаємо, що стандарт розумної людини є дійсно об'єктивним у тому розумінні,

що рішення стосовно винуватості приймаються на основі оцінки зовнішньої сторони поведінки відповідача, а не на підставі аналізу психічного ставлення до вчинку та його наслідків [7, 129]. Натомість спірною є думка про те, що стандарт обачності є «об'єктивним» у значенні «знеособленим». Як відмічає лорд Макмілан (Macmillan) у справі *Glasgow Corporation v. Muir* «Стандарт передбачення розумної людини, з одного боку, є знеособленим критерієм. Він не враховує індивідуальність, і не залежить від особливостей конкретної особи, поведінка якої оцінюється. Але, з іншого боку, стандарт обачності все ж допускає при застосуванні деякий елемент суб'єктивності. Суддя, виходячи з обставин кожної конкретної справи, визначає, що саме передбачила б розумна людина, і, відповідно, що мав би передбачати відповідач. У цьому є значний простір для розбіжності позицій... що для одного судді може здатися віддаленим і примарним, інший може вважати цілком імовірним і природним» [8, 464].

Обов'язок обачності

Таким чином, ми з'ясували, що вина в країнах загального права розуміється як невиконання належного стандарту поведінки. Оскільки цей стандарт зобов'язує виявляти деякий «розумний» ступінь обачності, його можна розцінювати як «обов'язок обачності» (*duty of care*). Подати проти мене деліктний позов може лише та особа, стосовно якої я маю юридичний обов'язок [12]. Очевидно, що жоден юридичний обов'язок не може виникати «з повітря». Відтак необхідно визначити які передумови необхідні для виникнення юридичного обов'язку обачності, або, іншими словами, які передумови створюють необхідність застосування поведінкового стандарту в кожній конкретній ситуації.

У загальному праві пропонується така відповідь. Формальними вимогами, які мають бути задоволені для визнання обов'язку обачності таким, що виник, є:

- а) передбачуваність шкоди;
- б) достатня «наближеність» відносин між сторонами; а також
- в) навіть якщо умови а) і б) задоволено, необхідно, щоб було «розумним і справедливим» застосовувати обов'язок обачності в даній конкретній справі [3, 30].

На думку судді Кардозо (Cardozo), «я маю обов'язок уникати завдання шкоди тим особам, які входять до сфери *передбачуваного* ризику, пов'язаного з моєю діяльністю» (див. справу *Palsgraf v. Long Island Rail Road*). Концепція передбачуваності (*foreseeability*) показує, що передбачала б гіпотетична розумна людина за аналогічних обставин. Якщо конкретна шкода не могла бути розумно передбаченою, то відповідач не вважається таким, що діяв необережно, оскільки розумна людина не вживає ніяких заходів обачності проти передбачуваних обставин [3, 32, 149]. З цього, однак, не слідує, що відповідач є необережним *у кожному разі*, коли шкода була передбачуваною. У справі *Bolton v. Stone* лорд Оуксі (Oakesey) зауважив, що розумна людина здатна «передбачати можливість багатьох ризиків, однак життя стало б неможливим, якби вона намагалася вжити заходів проти кожного з ризиків, які вона може передбачити. Вона вживає заходів обачності лише проти тих ризиків, настання яких вона розумно вважає найбільш вірогідним». Відтак може бути розумним не

вживати жодних заходів проти деяких передбачуваних ризиків. Але навіть коли вжиття заходів обачності вимагається, розумно очікуваний стандарт обачності може варіювати залежно від значущості ризику, цілей діяльності відповідача, та доцільності або вартості таких заходів, — як це було показано вище.

Наближеність (*proximity*) — це термін, який використовується не обов'язково на позначення буквальної близькості в матеріальному або метафоричному сенсі, а просто як зручний вислів для описання обставин, з якими закон пов'язує виникнення обов'язку обачності. Тут мається на увазі юридична, а не фізична наближеність. Цей критерій є доволі невизначеним. Як стверджує Мартін (Martin), «Обов'язок обачності виникає, якщо має місце наближеність, а наближеність означає, що факти призводять до виникнення обов'язку обачності» [3, 34].

Стосовно до вимоги справедливості і розумності (*criterion of what is just and reasonable*) лорд Пірс (Pearce) відзначив: «Те, наскільки широкою має бути встановлена сфера обов'язку обачності, у кінцевому рахунку залежить від оцінки судом потреб суспільства в захисті від недбалості інших».

Іноді також стверджується, що три вищеперелічені критерії є не окремими вимогами, а просто різними аспектами однієї ідеї.

Більше того, незважаючи на формулювання цих критеріїв, британські вчені відмічають, що невизначеність таких категорій, як «передбачуваність», «наближеність» та вимоги «справедливості і розумності», створює значний простір для політичних² маніпуляцій у межах змісту правових норм. Також вони наполягають, що краще визнати це, аніж удавати /робити вигляд/, що логічна структура делікту необережності якимось чином вимагає конкретного результату [3, 38]. Зрештою, як сказав М. Джонс, «уся концепція «розумності» створена свідомо невизначеною, для того щоб забезпечити гнучкість у її застосуванні» [3, 145].

Такі одіозні з точки зору української правосвідомості бачення можна збагнути лише згадавши те, що, на відміну від правників країн цивільного права, англо-американські юристи не виводять своїх рішень із загальних і абстрактних норм, а намагаються натомість віднайти справедливість у самій природі конкретних суспільних відносин. Тому головною відмінністю між правовим мисленням у країнах цивільного права та правовим мисленням у країнах Загального права, є те, що перше виводить конкретні рішення із загальних норм, у той час як інше — виводить загальні норми з конкретних рішень. Усвідомлення цієї різниці і є ключем до розуміння загально-правових змістів.

Висновки

Підсумовуючи результати проведеного дослідження, можна відзначити такі головні позиції:

1. Делікт необережності (*the tort of negligence*) відіграє роль генерального делікту в країнах загального права.

2. У деліктному праві англо-американських країн феномен вини постає як концепт необережності (*negligence*).

3. Вина визначається як невиконання належного стандарту поведінки, який виконала б гіпотетична розумна людина за таких же фактичних обставин.

4. Базовим критерієм розумності є домірність заходів обачності розміру передбачуваних збитків, зменшеному з урахуванням ступеня імовірності їх настання.

5. Необхідність аплікації стандарту належної поведінки виникає за умови, що: а) шкода є передбачуваною; б) між сторонами існують відносини юридичної наближеності; в) застосовувати відповідальність є розумним і справедливим за даних обставин.

Також проведений огляд яскраво свідчить, що різні правові системи світу походять від єдиного об'єктивного і природного права, що постає із самої природи людини та її розуму. У деліктному праві англо-американських країн ідея об'єктивного і розумного права знаходить своє втілення через концепцію «розумності», яка є наріжним каменем для встановлення вини відповідача.

Підбиваючи підсумок проведеного дослідження, варто відзначити, що концепція розуміння вини в деліктному праві англо-американських країн має багато позитивних рис, серед яких: логічна послідовність, глибока аналітичність та доречне використання методів точних наук. Поза всяким сумнівом, такими підходами варто послуговуватися при конструюванні національного бачення вини в цивільному праві, відкидаючи при цьому надмірну прагматичність і економічно-односторонній редукціонізм.

Примітки

1. Принагідно слід зауважити стосовно термінології, яка використовується в Загальному праві. Незважаючи на те, що в англійській мові слова «delict» і «tort» є абсолютними синонімами, тобто мають тотожне значення, перевага віддається лексемі «tort», що є питомо англійською за походженням, на відміну від категорії «delict», яка запозичена з латини. У такий спосіб підкреслюється автентичність і окремішність правового мислення англійців, що найменше зазнало впливу рецепції Римського права.
2. Цей прикметник у даному контексті має дещо відмінне від звичайного значення. Тут його слід трактувати у світлі властивого англійському праву протиставлення принципу (*principle*) і політики (*policy*). «Принцип» означає застосування формальної логіки правової норми, у той час як «політика» припускає прагматичні міркування, що обмежують цю вербальну логіку.

Література

1. Гражданское право. В 4 т. Т. 4. Обязательственное право / [В. В. Витрянский, В. С. Ем и др.]; отв. ред. Е. А. Суханов. — 3-е изд. — М.: Волтерс Клувер, 2008.
2. Tunc A. International Encyclopedia of Comparative Law. Vol. 11. Torts / André Tunc. — Brill: Martinus Nijhoff Publishers, 1983.
3. Jones M. A. Textbook on torts / Michael A. Jones. — 5th ed. — London: Blackstone Press Limited, 1996.
4. Black's law dictionary / by Black H. Campbell; coauth.: J. R. Nola, J. M. Nolan-Haley, M. J. Connoll and others. — 6th ed. — St. Paul, Minn.: West publishing Co., 1991.
5. Holmes O. W. The Common Law / O. W. Holmes. — London: Macmillan & Co., 1882.
6. Fleming J. G. The Law of Torts / John G. Fleming. — 8th ed. — Sydney: The Law Book Company Limited, 1992.
7. Lahe J. Subjective fault as a basis of delictual liability // Juridica International. — 2001. — N 6.
8. Wild C. Smith and Keenan's English law: text and cases / C. Wild, St. Weinstein. — 16th ed. — London; New York: Longman, 2010.
9. Howarth D. Textbook on Tort / D. Howarth. — London: Butterworths, 1995.
10. Kionka E. J. Torts / E. J. Kionka. — 2nd ed. — Minn.: West Publishing Co. St Paul, 1999.

11. Cooke P. J. The Common Law of Obligations / P. J. Cooke, D. W. Oughton. — London : Butterworths, 1989.
12. Coleman J. Theories of tort law [Electronic resource] / J. Coleman, G. Mendlow // Stanford encyclopedia of philosophy. — Regime of access : <http://plato.stanford.edu/entries/tort-theories/>
13. Schaffer H.-B. Strict liability versus negligence [Electronic resource] / H.-B. Schaffer, A. Schlenker // Encyclopedia of law and economics. — Regime of access : <http://encyclo.findlaw.com/3100book.pdf>.

Анотація

Карнаух Б. П. Вина як умова деликтної відповідальності в країнах англо-американської правової сім'ї. — Стаття.

Статтю присвячено дослідженню концепції вини як умови деликтної відповідальності в доктрині та практиці країн загального права. Автор виявляє філософські начала деликтно-правового трактування вини та з'ясовує його зміст, аналізує критерії винуватості та визначає коло передумов, які створюють необхідність їх застосування.

Ключові слова: вина, деликтна відповідальність, деликтне право.

Аннотация

Карнаух Б. П. Вина как условие деликтной ответственности в странах англо-американской правовой семьи. — Статья.

Статья посвящена исследованию концепции вины как условия деликтной ответственности в доктрине и практике стран общего права. Автор выявляет философские начала деликтно-правового понимания вины и определяет его содержание, анализирует критерии виновности и устанавливает предпосылки их применения.

Ключевые слова: вина, деликтная ответственность, деликтное право.

Summary

Karnauch B. P. Fault As a Condition of Tort Liability in Common Law Countries. — Article.

The article is devoted to research of the concept of fault as a condition of tort liability in doctrine and practice of Common law countries. The author brings to light philosophical background of tort-law treatment of fault and defines its content, analyses criterions of fault and ascertains preconditions of their application.

Keywords: fault, negligence, tort liability, delictual liability, tort law.

УДК 347.4(477+478+470)

К. Г. Некім

СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ДОВІРЧОГО УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ В УКРАЇНІ, РЕСПУБЛІЦІ МОЛДОВА ТА РОСІЙСЬКІЙ ФЕДЕРАЦІЇ

Історична спільність розвитку України, Республіки Молдова і Російської Федерації зумовлює як тісний взаємозв'язок правових систем вказаних країн, так і доцільність проведення порівняльних досліджень окремих правових інститутів, що дозволило б простежити, як на тотожних фундаментах вибудовується та або інша система правового регулювання відносин, і запозичити виявлені переваги або скоригувати існуючі недоліки.

Актуальність порівняльно-правового аналізу законодавства України, Республіки Молдова та Російської Федерації зумовлена, у першу чергу, тими чин-